

GRAN DESCOÑECIDA DO NOROESTE IBÉRICO, EN PERIGO POLAS EXPLORACIÓNS MINEIRAS A CEO ABERTO

A SERRA DE ENCIÑA DA LASTRA

XAVIER VÁZQUEZ PUMARIÑO. BIÓLOGO, MEMBRO DE ADEGA

CAMIÑAMOS ENTRE O TROMENTELO E ARRECENDE O MONTE A PRIMAVERA. AS OLIVEIRAS DAS HORTAS E OS ÉRBEDOS DO MATO LUCEN TENROS BROTES NOVOS QUE CONTRASTAN COAS FOLLAS MÁIS VELLAS. UNHA ANDURIÑA DÁURICA VOA SOBRE UN ACIÑEIRAL. COMPRE BUSCAR A SOMBRA DUNHA GRAN SOBREIRA.

Nunha terra na que inda perdura a imaxe das vacas pastando en verdes prados no contorno de bosques caducifolios de carácter atlántico, atopamos un enclave que respoosta plenamente á idea que temos da Iberia mediterránea. Estamos a falar dun espacio natural do que podemos afirmar que se trata dun dos máis valiosos de todo o noroeste da península Ibérica e cecáis o mellor de toda a Galicia interior: a serra de Enciña de Lastra ou Lastra a secas.

A cuestión é que en moitas ocasións a expectación e fama que suscitan determinados espazos naturais non é proporcional aos seus valores naturais; noutros casos, como o que nos ocupa, ocorre exactamente o contrario. E non será por falla de famosos veciños: o seu carón atopamos o xacemento arqueolóxico das Médulas visitado ao ano por miles de persoas que ignoran o patrimonio natural despregado as penas uns metros máis acá.

Dous feitos otorgan singularidade a

esta serra e a diferencian claramente do seu contorno máis inmediato. Por unha parte a Lastra é unha gran caliza dolomítica paleozoica aillada nun mundo silíceo e por outra, mentres que serras do contorno pertencen a rexión bioxeográfica eurosiberiana, o seu ambiente é plenamente mediterráneo, concretamente atópase no piso bioclimático mesomediterráneo.

Disposta dende o noroeste o surleste, serve de ponte natural entre as coñecidas serras de O Caurel, Pena Trevinca -de carácter maioritariamente eurosiberiano- e os montes Aquilianos, xa en León. É a comunicación natural entre a comarca de O Bierzo e Valdeorras. O río Sil perforou a rocha dolomía, abrindo fondos cantís que xeran espectaculares paisaxes.

A vexetación natural que imos atopar correspóndese plenamente coa da rexión mediterránea. Está composta de aciñeiras (*Quercus rotundifolia*), érbedos (*Arbutus unedo*) acompañados de

sobreiras (*Quercus suber*), escornacabras (*Pistacia terebinthus*), choroviscos (*Daphne gnidium*), xaras (*Cistus sp.*), etc. que forma un denso mato que aínda cubre moitas áreas da serra. Noutros puntos a vexetación natural foi substituída por soutos de castiñeiros (*Castanea sativa*), un fermoso ambiente forestal de gran interese cultural, ecolóxico e económico. Ricos hortos nas inmediacións de pobos e aldeas, pastos, monte baixo, pasteiros e viñas de mención e godello, conforman o resto da paisaxe vexetal da serra e o seu contorno. O conxunto resultante é un rico mosaico de medios, de gran heteroxeidade estrutural, que alberga polo tanto gran diversidade.

AS XOIAS DA LASTRA

Os grandes cortados dolomíticos que o río Sil cincelou son un punto de máximo interese e neles é posíbel atopar algúns dos taxones que outorgan un

maior valor a esta área. Son distintas especies de plantas de carácter endémico que teñen a súa área de distribución limitada á presenza destes espectaculares cortados. Resulta difícil de crer que poden ter a súa conservación comprometida.

Trátase de *Petrocoptis grandiflora* e *Petrocoptis pyrenaica* subsp. *viscosa*, dúas pequenas plantas que se crían por algunhas fisuras dos paredóns verticais e a súa área de distribución mundial coincide con esta serra. *Geranium dolomiticum*, *Campanula arvatica* subsp. *adsurgens* e *Leontodon farinosus* son tamén especies endémicas que teñen unha distribución un pouco máis ampla, en torno aos montes Aquilianos, xa na provincia de León. *Saxifraga trifurcata* e *Rhamnus legionensis* son tamén taxones endémicos cunha distribución algo maior.

A presenza de calquera destas especies xustifica a máis estricte protección. Pero como veremos a realidade pode ser outra.

A fauna vertebrada, e de xeito especial as aves, é outro dos puntos fortes de A Lastra. Nos cantís atopamos unha gran representación de aves rupícolas, un conxunto inédito en Galicia. Rapaces como o falcón pelegrín (*Falco peregrinus*), a aguia real (*Aquila chrysaetos*) son aínda doados de atopar mentres que outras como o abutre branco (*Neophron percnopterus*), que tiña na serra a parella nidificante máis noroccidental de toda a Península e a única de Galicia acaban de abandonar a zona; outras como o aguia perdiceira (*Hieraaetus fasciatus*) podense extinguir na área en breve. Anduriñas dos penedos (*Ptyonoprogne rupestris*), anduriñas dáuricas (*Hirundo daurica*)

ou anduróns (*Apus melba*) son frecuentes e comparten o espazo coas choias biquivermellas (*Pyrrocorax pyrrocorax*) que baixan das montañas próximas para agruparse en dormideiros, instalándose nas covas.

No monte, cantan varias especies de papuxas, vixía o pincanzo rebordá (*Lanius senator*) e a aguia caudal (*Hieraaetus pennatus*). Nos soutos, as pombas zuras (*Columba oenas*) aproveitan os ocos dos castiñeiros para face-lo seu niño na veciñanza do rabi-rubio real (*Phoenicurus phoenicurus*) ou o papamoscas cincento (*Muscicapa striata*).

Mais iso non é todo, posto que a actividade mineira dos romanos xerou un bonito lago, o de Carucedo, onde cazaban parrulos cabaleiros e monxes templarios segundo a novela romántica 'El Señor de Bembibre' do autor romántico berciano Gil y Carrasco; agora podemos disfrutar co canto monótono da fulepa grande (*Acrocephalus arundinaceus*) ou a elegancia do somorgullo cristado

(*Podiceps cristatus*), amén de multitude de outras aves acuáticas.

Entre os mamíferos destacan de xeito especial os morcegos e especialmente do morcego das covas (*Miniopterus scheibersii*), que se agrupa nas covas existentes dando lugar a un dos núcleos máis importantes da península Ibérica para a especie.

CANTEIRAS: A ESPADA DE DAMOCLES

Pero o idílico cadro pintado ata o de agora ten distintos borróns. Tanto Valdeorras como O Bierzo, son comarcas eminentemente mineiras e a rocha dolomítica desta serra é codiciada por distintas empresas da zona. Se nos pasamos por calquera oficina de turismo e pedimos información sobre As Médulas obsequiarannos con publicidade con cuidadas fotos deste "Patrimonio da Humanidade". Sen fixarse moito nestas fotos, chama a atención que na maioría delas vemos ao fondo unha canteira a ceo aberto situada no medio dun excepcional aciñeiral que sorprendería ao máis codicioso dos romanos pola suas extraordinarias dimensións. Trátase do ceo aberto de CATISA, na vertente berciana, propiedade do grupo empresarial de Martínez Nuñez, famoso por outras relacións de negocios. No lado galego existe outra canteira da empresa CEDIE -propiedade de Unión Fenosa- radicada no Barco de Valdeorras, de menores dimensións e en vía de esgotamento. Pero aínda hai máis canteiras na zona, como unha que horada a base do Castelo de Cornatel no Bierzo. En definitiva: actividades extractivas que xeran impactos ambientais irreversíbeis e inaceptábeis dende calqueira punto de vista nun espazo natural dista importancia.

CEDIE solicitou a explotación do que sería a canteira 'D. Rufino', enriba mesmo dun monte coñecido como a Pena Falcoeira -de significativo nome- e un dos puntos de maior interese natural e maior atractivo paisaxístico. Como era unha explotación absolutamente salvaxe só lle concederon unha moito menor pero no mesmo lugar, que afectaría a terreos limítrofes bercianos en canto a extracción e coas pistas de acceso e outras instalacións no lado galego. Esta explotación segue a ser inaceptábel posto que non é compatíbel a preservación dos valores naturais da serra coa apertura de máis canteiras.

Distintos grupos ecoloxistas, ADEGA, a mesma Federación Ecoloxista Galega, a Asociación URZ, de León, e incluso o antigo AEDENAT-Bierzo, veñen de denunciar constantemente estas explota-

cións - a todas - que non teñen ningunha xustificación: a serra e en concreto os lugares onde se sitúan e se pretenden ubicar outros ceos abertos conteñen hábitats e especies prioritarios segundo a Unión Europea, endemismos botánicos e especies ameazadas -moito máis en Galicia-; a serra está declarada como LIC (lugar de interese comunitario) e pasará a formar parte da Rede Natura 2000, está declarada espacio natural en rexime de protección xeral pola Xunta de Galicia e está no catálogo análogo da Xunta de Castela e de León, está incluída na rede de 'áreas importantes para as aves' (IBAs) elaborada pola Sociedade Española de Ornitoloxía/BirdLife International. Pero todo isto non parece ser suficiente.

Ainda por riba dende o contorno da empresa CEDIE xógase a confundir

coas posturas ecoloxistas que son blanco de ataques irracionais, e incluso os valores da Lastra son ridiculizados públicamente. Dende o ecoloxismo hai que deixar claro que non entramos no xogo de absurdos intereses empresariais, moitas veces turbios, que presionan sobre a serra.

Sen embargo, non son os únicos impactos aos que está sometida a serra. Hai que lembrar que as estradas N 120 e N 536 atravesan a zona e teñen un gran tráfico. Tamén cruza unha liña de tren e o río Sil foi encorado hai anos para a produción de enerxía eléctrica, responsable da gran maraña de tendidos eléctricos de alta tensión despregados na serra. O abandono das actividades agrosilvopastorais tradicionais e os cultivos forestais absurdos son outros feitos de negativo impacto.

Para rematar, hai que considerar que as economías subdesenvoltas e primitivas, baseadas na extracción pura e dura, como as existentes no Bierzo e en Valdeorras, corren distintos riscos que algún día, indefectiblemente, non poderán esquivar. Un deles é que se esgoten as vetas. Outro é que surxan territorios en calquera punto do planeta, como xa está a ocorrer, que sexan máis competitivos (man de obra máis barata, menos impostos, lexislación ambiental e laboral menor...). Pero o gran risco que teñen é que se aplique a lei que busca o ben común por riba de intereses particulares. Neste caso o ben común é a tan cacareada conservación da biodiversidade. Isto polo menos é así, ou debería, en Europa.

En definitiva, a opción que queda é seguir as recomendacións da Comisión Mundial para o Medio Ambiente e o Desenvolvemento das Nacións Unidas, e seguir o modelo proposto na comisión Brundtland, do 'desenvolvemento sustentábel' que a medio e longo prazo xera máis traballo, desenvolvemento e permite conservar o medio ambiente, neste caso un dos mellores espazos naturais do noroeste da Península Ibérica, para as xeracións futuras. A pregunta que surxe é ¿e isto posíbel na Galiza actual?

É responsabilidade pública buscar fórmulas que permitan compatibilizar a preservación da biodiversidade co emprego e o desenvolvemento. A protección legal e efectiva desta serra, tanto no lado administrativo galego como no leonés, sen dúbida xeraría postos de traballo máis sustentábeis, pródigos dunha economía máis avanzada, baseada na cultura e na sensibilidade polo vivo.

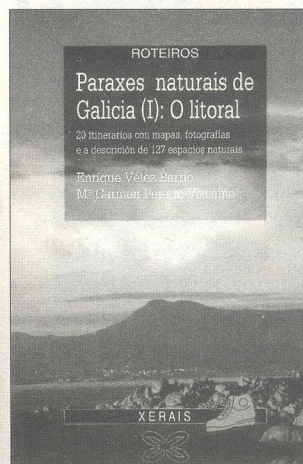
ROTEIROS.

Toda a zona é doadamente accesíbel dende as estradas N 536 e N 120 que comunican Ourense e o Bierzo. Tamén podemos chegar no camiño de ferro ata o apeadeiro de Cobas. O mellor intre para visitar a zona é a primavera, inda que en calquera momento do ano sairemos ledos das observacións que podemos realizar.

Propóñense os seguintes itinerarios.

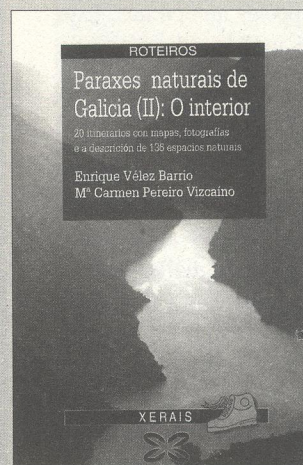
1. Partindo de O Carril, pobo no val do río Selmo, no lado Berciano, dirixirémonos ben por estrada ben por sendeiros cara Cabarcos, pasando por Portela de Aguiar val arriba.
2. Partindo dende Cabarcos -León- podemos encamiñarnos por unha estrada pouco transitada cara a vertente galega. Atravésase a serra por unha das zonas máis fermosas, ao redor do pico Tara, e continuamos ata Oulego ou Robledo máis abaixo.
3. Desde o pobo de Carucedo -León-, dende o que se parte para visitar as famosas Médulas, é moi sinxelo chegar ata o lago do mesmo nome e bordealo. Poderemos contemplar numerosas aves acuáticas e de zonas agrícolas. Tamén poderemos acercarnos ao encoro de Campañana.
4. Dende a N 120 podemos subir ata Biobra e dende alí acadar puntos máis altos da serra. Espléndidos soutos ao redor do pobo e fermosas zonas de monte.
5. A aldea de Cobas é moi accesíbel dende a saída do primeiro túnel da N 120 na entrada á Galicia. Dende aquí poderemos continuar ata o apeadeiro do camiño de ferro as beiras do encoro do río Sil.
6. Dende a mesma estrada Nacional 120, podemos chegar ata Vilar de Silva e continuar ata Pardellán.

ROTEIROS

Paraxes naturais de Galicia (I): O litoral

Enrique Vélez Barrio
Mª Carmen Pereiro Vizcaíno

Paraxes naturais de Galicia (II): O interior

Enrique Vélez Barrio
Mª Carmen Pereiro Vizcaíno

Os autores ofrécenlle ó lector a posibilidade de percorrer 263 paraxes naturais, agrupadas en 40 itinerarios que van acompañados de fotografías, mapas, esquemas e unha sinxela pero eficaz análise dos aspectos científicos máis sobresalientes de cada zona.